

אגדת היום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> כח אדר—ו ניסן >> בבא בתרא ס-סט

זכר לחורבן

שאלות הכוונה ללימוד עצמי

מדוע בחרו הפרושים להתנזר דווקא מבשר ויין, אם גם הלחם והמים קשורים לא פחות לבית המקדש?

האם לדעת רבי יהושע, דפוס האבלות הנוכחי הוא לכתחילה או בדיעבד?

לדעת רבי ישמעאל, האם באמת היה עדיף לתת לעם ישראל לכולות מאליו?

האגדה: בבא בתרא ס

תנו רבנן: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל, שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין.

נטפל להם רבי יהושע, אמר להן: בני, מפני מה אין אתם אוכלים בשר, ואין אתם שותים יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי המזבח, ועכשיו בטל? ונשתה יין, שמנסכים על גבי המזבח, ועכשיו בטל? אמר להם: אם כן, לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות? אפשר בפרות. פרות לא נאכל, שכבר בטלו בכורים? אפשר בפרות אחרים. מים לא נשתה, שכבר בטל נסוך המים? שתקו.

אמר להם: בני, בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עקר אי-אפשר, שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי-אפשר, שאין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן יכולים רב הצבור לעמד בה. דכתיב: "במארה אתם נארים, ואתי אתם קבעים הגוי כלו". אלא כף אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד, ומשיר בה דבר מועט.

וכמה? אמר רב יוסף: אמה על אמה. אמר רב חסדא: ויכנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה, ומשיר בה דבר מועט, מאי היא? אמר רב פפא: כסא דהרסנא. ועושה אשה כל תכשיטיה, ומשירת דבר מועט, מאי היא? אמר רב: בת צידעא, שנאמר: "אם אשכחך ירושלים תשכח מיני, תדבק לשוני לחכי" וגו'. מאי "על ראש שמחתי"? אמר רבי יצחק: זה אפר מקלה שבראש חתנים. אמר ליה רב פפא לאביו: היכא מנח לה? במקום תפלין, שנאמר: "לשום לאבלי ציון, לתת להם פאר תחת אפר". וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר: "שמחו את ירושלים" וגו'.

תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: מיום שחרב בית המקדש, דין הוא שנגזר על עצמנו שלא נאכל בשר ולא נשתה יין, אלא שאין גוזרין גזרה על הצבור, אלא אם כן רב הצבור יכולים לעמד בה. ומיום שפשטה מלכות (אדום) שגזרת עלינו גזרות קשות, ומבטלת ממנו תורה ומצוות, ואין מנחת אותנו לכנס לשבוע הבן. ואמרי לה ליהושע הבן, דין הוא שנגזר על עצמנו שלא לשא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו; אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

הגרסה המנוקדת - מתוך אתר "דעת".

אגודת היום

גיליון 69 | בבא בתרא ס-סט
זכר לחורבן

משהו תמיד חסר העמקה בסוסייה

האופן שבו אנו מציינים היום את חסרונו של בית המקדש נראה ברור ומוסכם, אפילו מובן מאליו. שוברים כוס בחתונה, משאירים פינה לא מסוידת בבית, מקדישים כמה ימים בשנה לאבלות וכדומה. אבל מנהגי האבלות כזכר לחורבן היו יכולים להתפתח אחרת לגמרי. האגדה מחזירה אותנו לצומת הקריטי שבו הוכרע כיצד יתבטא החורבן בחיים היהודיים. התופעה המתוארת באגדה היא "רבו פרושים בישראל". במקרה שלנו, המובן של המילה "פרושים" הוא ככל הנראה אנשים המתנזרים, לפחות חלקית, מענייני העולם הזה. אנשים כאלה היו גם לפני חורבן הבית; ההתפתחות שארעה לאחר החורבן היא שהפרושים התרבו. יותר ויותר אנשים נמנעו מאכילת בשר ומשתיית יין. הפרישות הפכה מתופעת שוליים למגמה רחבת היקף, שהייתה יכולה להפוך לזרם המרכזי ביהדות.

לפני שנעבור לבלימת המגמה הזו, נתאר לעצמנו מה היה קורה לו היא אכן הייתה מתפשטת. כיצד היו נראים חיינו לאורך כל הגלות? חיים של סגפנות, של שמחה מוגבלת ומאופקת. החיים הבסיסיים היו מתנהלים כסדרם, השגרה לא הייתה נפגעת, אבל רגעי השיא היו נעלמים. השימוש במה שלפחות אז נחשב לפסגת התוצרת של העולם הזה היה נפסק, והיינו נשארים במצב רוח סביר ובינוני. למעשה, לא כל כך נכון לדבר על

בחורבן איבדנו לא רק את הפסגות של החיים, אלא גם את החיים עצמם. הרובד הבסיסי והקיומי ביותר שלנו נעשה תפל.

האפשרות הזו כתיאורטית – אף שהאגדה מתארת את דחייתה, הגישה הזו לא נעלמה מהעולם היהודי. בשר ויין לא נאסרו בהלכה, אך פסיקות הלכתיות אחרות, כגון האיסור על נגינה, מייצגות גישה

דומה – הגבלת השמחה לרמה מסוימת. לפי גישה זו, החורבן צריך להתבטא בהורדת רמת השמחה וההתרגשות, ואולי בכלל בהורדת רמת החיים; בית המקדש היה פסגת חיינו, נקודת השיא שלנו, ומשחרב – אין יותר רגעי שיא. כל התעלות בעולם הזה לגיטימית דווקא אם היא יונקת מההתעלות בקודש, מהמקום שבו הבשר והיין הופכים לקרבנות ולנסכים,

וממילא כל הבשרים וכל היינות מקבלים את משמעותם הרוחנית. בהעדר בית מקדש, כבר אין לנו שיאים אמיתיים, חיינו אפורים ושוממים.

רבי יהושע מקשה על גישתם של הפרושים, לא מתוך הפחתה בחומרת החורבן, אלא להפך. הוא מזכיר לפרושים כי לא רק הבשר והיין מקבלים את משמעותם מבית המקדש, אלא גם הלחם, המים והפירות. המצרכים הבסיסיים ביותר מושפעים מהעלאתם בבית המקדש. בחורבן איבדנו לא רק את הפסגות של החיים, אלא גם את החיים עצמם. הרובד הבסיסי והקיומי ביותר שלנו נעשה תפל. לפי גישה זו, היינו אמורים פשוט להפסיק לחיות.

כיוון שגישה זו אינה אפשרית ליישום, בוודאי לא כמגמה ציבורית, יש לבטא את החורבן בדרכים אחרות. אם כל כוונתו של רבי יהושע היא להציע אבלות חלקית, במקום האבלות הטוטאלית שנדרשת על פי גישתו, הוא יכול היה לכאורה לקבל את עמדת הפרושים ולהתנזר רק מבשר ויין; אבל כנראה עדיין חשוב לו לבטא את הפגיעה בחיים הבסיסיים. האבלות לדבריו אינה מתבטאת באי-העפלה לרגעי שיא, אלא בכך שאפילו השגרה אינה שלמה. משהו תמיד חסר בבית, משהו תמיד חסר בסעודה, כל הזמן יש משהו שמעיק בהעדרו. במידה מסוימת זה מפריע יותר, כפי שאדם שאין לו חליפה או גלימה סובל פחות ממי שיש לו קוץ בנעל.

זכרון החורבן על ידי פרטים קטנים אינו נובע מפשרנות ומצמצום האבלות, אלא מתוך תפיסה שזה מה שמטריד בחורבן – חוסר השלמות בכל מרחבי החיים. הכל חסר, הכל סדוק, שום דבר אינו מושלם, עד שנזכה שוב לבניין המקדש.

לעיון נוסף

עוד מאגדות השבוע:

...משום דריש לקיש, דאמר: התקוששו וקושו - קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים. (ס ב)

מפרשנות האגדה:

המהרל מפראג, בעיסוקו בענייני האבלות על החורבן, מבאר שהקרבנות, הנסכים והביכורים היו מראים שכל תבואתנו היא בשביל הקדוש ברוך הוא ולא בשבילנו, ולכן מצד מידת הדין - היינו אמורים לא לאכול, לא לשתות ולא להתקיים כלל לאחר החורבן. הוא מסביר שם גם שאי אפשר לגזור גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה, כי ההלכה אינה יכולה להיות מנוגדת לטבע האדם (נצח ישראל כג).